

**PSIXOLOGIK XIZMAT YO'NALISHIDA AMALGA
OSHIRILISHI LOZIM BO'LGAN ISHLAR**

Iydiboyeva Guljahon Nasrullayevna

Navoiy viloyati Nurota tuman 33-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada respublikamizda faoliyat olib borayotgan maktab amaliyotchi psixologlarning egallashi lozim bo'lgan maxsus qobiliyat xususiyatlari va muataxassis sifatida maktabdagi va jamiyat hayotidagi o'rni muhokama qilingan. Shuningdek, maktab amaliyotchi psixologlarning psixologik xizmatni tashkil etishda maxsus qobiliyatlari, axloqiy va kasbiy tamoyillari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: psixolog, amaliyot, jamiyat, kasb, psixologik xizmat ta'rixi, professional psixologik maslahat, , psixologik xizmat, korreksiya.

XX asr bo'sag'asida psixologiya fani va uning ilg'or vakillari o'zlarining navbatdagi jahonshumul ilmiy maqsadlari - insonga, ayni paytda, jamiyatga psixologik xizmat ko'rsatish tizimining muqarrarligini nazariy-ilmiy jihatdan asoslab berishga muvaffaq bo'ldilar. Shaxs va uning faoliyatini har tomonlama rivojlantirish muammosiga psixologiyaning amaliy tatbiqiy yo'nalishlari asosida yondashish zarurligi haqida ko'pgina olimlar o'z fikr mulohazalarini bildirganlar va bildirib kelmoqdalar. Psixologik xizmat AQSHda 1800 yillardan boshlab rivojlana boshladi. AQSHning birinchi amaliyotchi psixologlari olzini-o'zi tarbiyalash muammosini o'rgangan eksperimental psixologlar edilar. Amerika maktablarida aqliy taraqqiyot ko'effitsentini aniqlash keng tarqalib, keyinchalik «Gaydens» xizmatining rivojlanishiga turtki bo'ldi. Fransuz maktab psixologiyasining otasi Alfred Bine bo'lib, u bu sohada 1894- yildan boshlab ish boshlagan.

1905- yilda Fransiya ta'lim vazirligi Binega umumiy dastur bo'yicha o'qiy olmaydigan bolalarni tekshirish muammosi bilan murojaat qiladi va shu tariqa aqliy taraqqiyotda orqada qolgan bolalarni o'rganadigan Bine-Simon testi yaratildi. 1909- yilda Fransiyada maktab psixologik xizmati tashkil etiladi. 1970- yilda Fransiyada psixologik-pedagogik yordam guruhlari psixologik xizmatning asosiy turini tashkil etadi. Bunday guruhlar maktab psixologiyasi, ta'lim psixologiyasi va psixomotor rivojlanish bo'yicha bittadan mutaxassisni o'z ichiga oladi. Guruh 800 — 1000 o'quvchiga xizmat qiladi, bir mak- (abda joylashib, bir necha maktabga xizmat qilishi mumkin. 1985- yilda Fransiya pedagogik psixologlarining funksiyalari aniqlab berildi. Pedagogik psixolog shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun qo'lidan kelgan barcha ishlarni qilishi kerak, bunda u bu ishlarga o'qituvchilarni va ota-onalarni ham jalb etishi mumkin. Pedagogik psixolog o'z ishida lozim topsa, maktab va oila tarbiyasiga qarshi chiqishi mumkin, deb maxsus ta'kidlangan. Ko'pchilik Sharqiy

Yevropa mamlakatlarida maktab psixologik xizmati tuman yoki viloyat psixologik-pedagogik markazlari shaklida tashkil etilgan. Masalan, 1980- yilda Chexoslovakiyada tarbiya masalalari bo'yicha modda maktab to'g'risidagi qommgga kiritildi.

Psixotogik xizmatning asosiy mazmuni — sog'lom shaxsning o'sishini ta'minlash, shaxs rivojlanishidagi turli qiyinchiliklarni korreksiya qilish (tuzatish), kasb tanlash muammolarini o'rganish va hal qilishga turtki berishdir. Chexoslovakiyadagi psixolog maslahatchining asosiy vazifasi psixodiagnostik faoliyatdan iboratdir. Sobiq sovet psixologiyasida bolalar tarbiyasi va ta'limida psixologiyadan foydalanish borasida urinishlar pedologiya doirasida vujudga keldi. Pedologiya rivojlanayotgan va o'sayotgan shaxsning barcha biologik va ijtimoiy xususiyatlarini qamrab oluvchi fandır. 1936- yilda pedologik qarashlarni to'xtatish haqida qaror qabul qilindi, shu bilan birga psixologlari amalga oshirayotgan bola psixologiyasidagi ijobiy izlanishlar ham to'xtab qoldi. Faqat 1960- yillarning oxiriga kelib, psixologlarning maktab ishida amaliy ishtirok etishi qayta tiklandi. 1984- yilda Moskvada "Psixologik xizmat muammolari bo'yicha I umumittifoq anjumani bo'lib o'tdi. Anjumanda maktabda psixologik xizmat seksiyasi ham ish olib bordi. Sobiq Ittifoqda birinchi bo'lib Estoniyada 1975- yilda maktabda psixologik xizmat tashkil etildi. Eston psixologlari «tarbiyasi qiyin» o'smirlar uchun maxsus maktablarda ish olib bordilar. Rossiyada 1982- yilda maktablarda psixolog shtati ochildi. Iqtidorli olim I.V.Dubrovina psixologik xizmatning rivojlanishiga ulkan ulush qo'shgan, u ushbu mavzuda doktorlik dissertatsiyasini yoqlagan va bir qancha asarlar muallifi hisoblanadi. 1989- yilda O'zbekistonda amaliyotchi psixologlarning yetishmayotganligi sababli Nizomiy nomli TDPUda amaliyotchi psixologlar tayyorlash fakulteti ochildi. O'zbekistonda psixologik xizmatning rivojlanishida olimlardan M.G.Davletshin, E.G'. G'oziyev, B.R. Qodirov, 4 (Γ . B .Shoum arov, V .M .K arim ova, S h.R .B aratov, F.N.Sattarov, F.S. Ismagilova, N.S. Safoyev, F.I.Haydarov, S.X.Jalilova va boshqalar katta hissa qo'shganlar. 1998- yilda Sh.R.Baratov «Ta'lim tizimida va ishlab chiqarishda psixologik xizmatni tashkil etishning psixologik xususiyatlari» mavzusida doktorlik dissertatsiyasini yoqlagan.

Psixologik xizmatni 3 nuqtayi nazardan qarab chiqish mumkin:

1. Ilmiy nuqtayi nazar.
2. Tashviqot nuqtayi nazar.
3. Amaliy nuqtayi nazar.

Faqat mana shu nuqtayi nazarlarning birligigina psixologik xizmat predmetini tashkil etadi. Ilmiy nuqtayi nazar psixologik xizmatning metodologik muammolarini ishlab chiqishni nazarda tutadi. Bu yo'nalish ijrochilarining asosiy vazifasi maktab psixologik xizmatida ishning psixodiagnostik, psixokorreksiya va rivojlantiruvchi metodlarini ishlab chiqish va nazariy asoslashga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarni o'tkazishdan iborat. Tashviqot nuqtayi nazari MMT xodimlarining psixologik

bilimlardan foydalanishini nazarda tutadi. Bu yo‘nalishda pedagoglar, metodistlar va didaktlar asosiy harakatlantiruvchi shaxslar bo‘lib maydonga chiqadi. Xizmatning amaliy nuqtayi nazarini maktab psixologlari amalga oshiradilar, ulaming vazifasi — u yoki bu aniq vazifani hal qilish uchun ota-onalar, o‘qituvchilar, sinf jamoasi, bolalar bilan ish olib borishdan iborat. Hozirgi bosqichda psixologik xizmat faoliyatining yo‘nalishi: dolzarb va kelajak yo‘nalishlari mavjud. Dolzarb yo‘nalish o‘quvchilar ta’lim-tarbiyasidagi qiyinchiliklar, ular xulq-atvoridagi, muloqotdagi va shaxsi shakllanishidagi muammolarni hal qilishga qaratilgan. Kelajak yo‘nalishi har bir bola individualligini rivojlantirishga, jamiyatda yaratuvchanlik hayotiga psixologik tayyorlikni shakllantirishga qaratilgan. Psixolog pedagogik jamoa faoliyatiga har bir o‘quvchi shaxsi garmonik rivojlanish imkoniyatlari haqida asosiy psixologik g‘oyani olib kiradi. Ikki yo‘nalish ham bir-biri bilan bog‘liq.

Psixologik xizmat uch asosiy bo‘g‘indan tuzilgan: — aniq o‘quv muassasasida ishlaydigan bolalar amaliy psixologi; — tuman MMTB qoshidagi tashxis markazi psixologi; — respublika kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologikpedagogik tashxis markazi psixologi. Psixologik xizmat xodimlari barcha muammolarni hal qilishda, bolani har tomonlama va garmonik rivojlanish vazifalariga va uning qiziqishlariga tayanadilar. Amaliyotchi psixolog o‘z faoliyatini pedagogik jamoa va ota-onalar bilan yaqin aloqada amalga oshiradilar. Psixologik xizmat o‘z faoliyatida tibbiy, defektologik va boshqa xizmat turlari bilan, bola tarbiyasida yordam ko‘rsatuvchi jamoatchilik xodimlari bilan yaqindan ish olib boradi. Barcha mutaxassislar bilan munosabat tenglik asosida va fikrlarning bir-birini o‘zaro to‘ldirishi asosida quriladi. O‘rta maxsus, kasb-hunar tizimidagi psixologik xizmatning maqsadi — shaxsning har tomonlama garmonik kamoloti, In‘laqonli psixologik taraqqiyotni ta‘minlovchi qulay shartsharoitlar yaratishdan iboratdir. Psixologik xizmatda tadqiqot va ta‘sir o‘tkazish obyekti bo‘lib, maktabgacha yoshdagi bolalar, o‘quvchilar, maxsus o‘quv yurti va oliy maktab, kollej talabalari, o‘quvchilar, ota-onalar hisoblanadi, ularni alohida yoki guruh shaklda tatqiq qilish mumkin.

Psixologik xizmatning mazmuni:

- a) psixoprofilaktika;
- b) psixologik maorif va ma‘rifat;
- d) psixodiagnostika;
- c) psixik rivojlanitirish va psixokorreksiya;
- o) psixologik maslahat.

Psixologik xizmat faoliyati o‘quvchilar aqliy taraqqiyoti va shaxsiy xususiyatlarini tashxis qilishga, ta’lim-tarbiyadagi xatoliklarning psixologik sabablarini aniqlashga qaratilmasdan, balki bunday xato va kamchiliklarni yo‘qotish va oldini olishga qaratiladi. Bundan psixologning aniqlangan chetlashishlarni korreksiya qilishda faol ishtirok etish zarurligi kelib chiqadi. Psixologik xizmat

faoliyati bolalar, yosh va pedagogik psixologiya, psixokorreksiya, psixologik maslahat sohasida umumiy psixologik va maxsus psixologik bilimlar olgan mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Psixologik xizmatga jalb qilingan pedagoglar bu mutaxassislikni olish uchun maxsus qayta tayyorgarlikdan o'tishlari lozim.

Psixologning maslahat berish rejasida quyidagi ishlar o'z aksini topishi zarur:

1. Bolalar, o'qituvchilar, talabalar ta'lim va tarbiyasi bilan slug'ullanuvchi barcha shaxslarga, jumladan, ma'muriyat (direktor, rektor, mudir) o'qituvchilar, murabbiylar, ota-onalar, ijtimoiy va jamoatchilik tashkilotlari xodimlariga aniq, yaqqol maslahatlar berish.

2. Ta'lim, taraqqiyot, tarbiya, kasb tanlash va turmush iurish, o'zaro munosabat, muomala va muloqot sirlari, tengdoshlar va voyaga yetmaganlar munosabati, masalan, dunyoqarash, qobiliyat, iqtidor muammolari yuzasidan individual, guruhiy, jamoaviy tarzda maslahatlar uyushtirish.

3. Ma'muriyat, bolalar, o'quvchilar hamda talabalar va ota-onalarga ularning ruhiy o'sishi xususiyatlariga oid ma'lumotlar berishi, farzand asrab olish, onalik va otalikdan mahrum qilish ishlarida qatnashish, tashkilotlarning g'amxo'rlik va vasiylik to'g'risidagi qabul qilgan qarorlariga munosabat bildirishi lozim.

4. Ota-onalarga bolaning ruhiy rivojlanishi xususiyatlarini shaxs sifatida shakllanishi, o'zaro munosabat maqomlari, bunda farzandlarning yoshi, jinsi, individual-tipologik xususiyatlari muammosi bo'yicha ilmiy-amaliy maslahatlar beradi.

5. Maktab o'quvchilari, o'rta maxsus va kasb-hunar kolleji hamda akademik litsey talabalariga ularning imkoniyati, istiqboli to'g'risida ilmiy-amaliy xususiyatga molik maslahatlar berish: yoshlarni saralash, tanlash, kasbga yaroqlilik darajasini aniqlash, tanlov komissiyasida maslahatchi sifatida ishtirok etish. Mazkur ishlar o'quvchilarni maktab, kollej va litseylarda «qitish davomida psixologik-pedagogik jihatdan chuqurroq o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, ularning individual xususiyatlarini, ta'lim-tarbiyadagi nuqsonlarning sabablarini aniqlashga mojallangandir. Tashxis ishlari guruhiy yoki individual tarzda o'tkaziladi. Bu asnoda amaliy psixolog quyidagi vazifalarni bajaradi.

Psixolog maslahat o'qituvchi Yuqoridagi usulda ish olib borganda psixolog va o'qituvchi o'z sohasini yaxshi biluvchi mutaxassislar sifatida namoyon bo'ladi.

1. O'quvchi muammolari bo'yicha ularning hamkorligi bilimlarining birikuviga imkon beradi va muammolarni hal qilish uchun keng ijodiy imkoniyatlar yaratadi. Maslahat berishning asosiy ahamiyati ana shunda.

2. Psixolog o'quvchilar va talabalarning psixologik xususiyatlari, ularning qiziqishi, mayli, ilk iqtidori kabilarni o'rganadi, mutaxassis va yetuk shaxs sifatida shakllanishiga vordam ko'rsatadi. Sababl; aniqlash muammo o'quvchi bola bilan ishlash

3. Maktabgacha yoshdagi bolalar, o'quvchilar, hunar bilim yurti tinglovchilari yangi tipdagi maktab, oliy o'quv yurti talabalarida uchraydigan o'quv malakalari va ko'nikmalarini egallashdagi nuqsonlar, xulq-atvordagi kamchiliklar, intellektual taraqqiyot va shaxs fazilatlaridagi muammolarni tashxis qiladi.

4. Boshqa sohaning mutaxassislari bilan birgalikda psixik rivojlanishdagi nuqsonlar xilma-xilligini hisobga olgan holda differensial tashxisni amalga oshiradi. Nuqsonlarning tibbiy va defektologik tabiatini aniqlaydi. Assotsial xulq-atvor sabablarini va shakllarini belgilaydi. Giyohvandlik va taksikomanlik, alkogolizm, o'g'irlik, daydilikning ijtimoiy psixologik ildizlarini tekshiradi, omillarni tahlil qiladi.

5. Iqtidorli talabalar, yosh mutaxassislarni tanlashda ishtirok qilish, ilmiy psixologik tavsiyalar ishlab chiqish va unga asoslanib, ularga nafaqalar belgilashda ishtirok etadi.

Amaliy psixolog bolalar, o'quvchilar, talabalarning psixik taraqqiyotdagi, xulq-atvor muomalasidagi nuqsonlar va hamda kamchiliklarni asta-sekin tuzatish, korreksiya qilish dastorini ishlab chiqaradi va amaliyotga uni tatbiq etadi. Buning uchun ular bilan maxsus mashg'ulotlar o'tkazadi, ijodiy qobiliyatlarni o'stirish maqsadida treninglar olib boradi. Korreksion faoliyatning psixologik qismi mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Mazkur ishning pedagogik jihati esa psixologning pedagoglar, ota-onalar bilan hamkorligida o'tkaziladi va butun mas'uliyat uning zimmasiga tushadi.

Rivojlantiruvchi va korreksion ishlar psixolog tomonidan lix xil shakllarda, vaziyatlarda hal qilinadi:

a) amaliy psixologning maxsus ishi; b) mashg'ulot ayrim bolalar, o'quvchilar, talabalar guruhiga tarbiyaviy ta'sir o'tkazishga yo'naltirilgan bo'ladi;

d) ota-onalar pedagogik jamoa ishtirokida tarbiyaviy (adbirlar tarzida mashg'ulotlar olib borish nazarda tutiladi. Rivojlantiruvchi psixokorreksion ishlar dasturini shunday tuzatish kerakki, unda korreksion ishga jalb qilinuvchilar guruhining qadriyatga yo'nalganligi, etnopsixologik va etnomadaniyat xususiyatlari hisobga olinishi lozim.

Amaliyotchi psixologlar ish tajribasini tahlil qilib, biz psixologik xizmat doirasida alohida diagnostik ish, alohida korreksion ish haqida gapirish mumkin emas degan xulosaga keldik. Psixologik xizmatda diagnostik — rivojlantiruvchi yo'nalishlar ishning yagonayo'nalishlaridir. D.B. Elkoninning ta'kidlashicha, bolalarni tanlash uchun, aniqlangan chetlashishlarni tuzatish maqsadida psixik taraqqiyotni nazorat qilishga yo'naltirilgan maxsus tashxis zarur. Taraqqiyotda bo'lishi mumkin bo'lgan chetlashishlarni ertaroq tuzatish uchun psixik taraqqiyotni nazorat qilish kerak. Amaliyotchi psixolog laqatgina tashxis qo'yish bilan cheklanmasdan, keyingi rivojlanish dasturini ishlab chiqadi, o'zi bergan tavsiyalarning bajarilishini nazorat qiladi, korreksion va rivojlantiruvchi ishlarni o'zi ham olib boradi. Amaliyotchi

psixologning diagnostik-korreksion ishi murakkab faoliyat turlaridan biri bo‘lib, maxsus psixologik tayyorgarlikni talab qiladi. Amaliyotchi psixologning diagnostikkorreksion faoliyati murakkab, javobgarlikni talab qilishi bilan birga kam ishlangandir. Bu jarayon birinchi bo‘lib, tarbiyasi qiyin va normal bolalarni o‘rganishga bag‘ishlangan pedagogik tadqiqotlarda L.S.Vigotskiy tomonidan qo‘mlangan. I.Shvansara shaxs taraqqiyotini tashxis qilishning bosqichli eksperimentalpsixologik nuqtayi nazarini taklif etadi.

Bu bosqichlar quyidagilar:

1. Psixologga rasmiy iltimos.
2. Psixologik muammoni aniqlash.
3. Tadqiqot metodini tanlash.
4. Psixologik tashxis qo‘yish.
5. Amaliy tavsiyalar.

Psixologning rasmiy iltimosga javob tarzidagi ishini birinchi nuqtayi nazar sifatida psixologning yoki bu tarbiyasi qiyin o‘quvchiga nibatan o‘qituvchining ma‘lum ijtimoiy talabiga javobini ko‘rsatish murnkin. Bu holda o‘quvchiga «tarbiyasi qiyin» tashxisi (diagnozi) o‘qituvchilar, tibbiyot xodimlari, voyaga yetmaganlar ishi bo‘yicha nazorat xodimlari tomonidan qo‘yilgan bo‘ladi. Psixologning vazifasi — qiyinchiliklarning sabablarini aniqlash va ularga mos tuzatish (korreksiya) metodlarini topishdan iborat. Psixoprofilaktik ish — amaliyotchi psixologning eng kam ishlangan faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. Psixoprofilaktika muammolari ko‘proq Amerika adabiyotlarida aks etgan.

Psixoprofilaktikada uch bosqich ajratib ko‘rsatiladi:

Birinchi bosqich dastlabki profilaktika deb ataladi. Bu bosqichda psixolog sog‘lom bolalar bilan ishlaydi yoki maktabdagi barcha o‘quvchilarni qamrab oladi. Ko‘pchilik mualliflarning ta‘kidlashicha, maktab ruhiy sog‘liq profilaktikasi uchun qulay hisoblanadi. Ular maktab psixologlarini dastlabki profilaktikani o‘tkazadigan mutaxassislar deb tan oladilar.

Ikkinchi bosqich profilaktika muammolari mavjud bolalarga qaratiladi. Uning maqsadi — bolaning o‘qishi va xulq-atvoridagi qiyinchiliklarni iloji boricha ertaroq aniqlab, ularni yo‘qotishdan iboratdir. Ikkinchi bosqich ota-onalar va o‘qituvchilarga maslahat berishni ham o‘z ichiga oladi (bolaning o‘qishi o‘zgarishi uchun ta‘lim uslubini o‘zgartirish).

Uchinchi bosqich. Psixolog o‘qishdagi va xulq-atvordagi yaqqol ko‘rinib turadigan muammolari bor bolalarga o‘z diqqatini qaratadi. Profilaktikaning dastlabki maqsadi — jiddiy psixologik qiyinchiliklarni va muammolarni yo‘qotish va tuzatishdan iborat. Psixolog bola bilan alohida ishlaydi. Maktab psixologining asosiy kuchi uchinchi bosqichga, ya‘ni «tarbiyasi qiyin» bolalarga qaratiladi va o‘quvchilarning asosiy qismi psixolog e‘tiboridan chetda qolib ketadi. Hozirgi

Amerika psixologlari maktablardagi psixologik xizmatni ruhiy sog‘liq xizmati sifatida faoliyat ko‘rsatishning tarafdori bo‘lib chiqmoqdalar. Psixoprofilaktika amaliyotchi psixolog faoliyatining maxsus turi bo‘lib, maktabdagi barcha o‘quvchilar uchun shartsharoitlarni yaratishdan iborat.

Shunday qilib, psixolog profilaktik ishining asosiy vazifalari quyidagilar.

1. Har bir yosh bosqichida insonning shaxs sifatida shakllanishi, aqlan barkamollikni ta‘minlashning oqilona shartsharoitlarini yaratish;
2. Shaxs kamoloti va intellektual taraqqiyoti bo‘lag‘asida vujudga kelishi mumkin bo‘lgan psixologik nuqson va muammolarni o‘z vaqtida oldini olish hisoblanadi.

Psixologik xizmatning asosiy vazifasi — tadqiqot ishlari, amaliy ishlar va tashviqot ishlaridan iboratdir. 18 Ilmiy tadqiqot vazifalari — o‘quvchilar shaxsini shakllantirishning muhim muammolarini, ta‘lim va tarbiyaning psixologik asoslarini o‘quvchilar bilan o‘qituvchilar, maktab psixologlari, psixologlar bilan o‘qituvchilar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sirni hamda psixologning odobini o‘z ichiga oladi. Amaliy vazifalar — psixologik tadqiqot natijalarini amalda psixologik xizmat ishida qo‘llab, bolalarning maktab ta‘limiga tayyorligini aniqlash, o‘quvchilarning o‘qish faoliyatini osonlashtirish, o‘quvchi shaxsini har tomonlama kamol toptirish, o‘quvchilarning qobiliyat va moyilliklarini aniqlash va rivoj- * lantirish, talabalar bilan hunarga, kasbga oid suhbat, maslahat ishlarini olib borish, turli xildagi «qiyin» bolalar bilan ish olib borish kabi asosiy vazifani hal qilishdan iboratdir. Tashviqot ishlari — psixologik bilimlarni, psixologik umumta‘limni targ‘ib qilib, o‘quvchilarning psixologik bilimlarini oshirish, ota-onalar uchun seminarlar, ma‘ruzalar va suhbatlar uyushtirish, anjumanlar o‘tkazishdan iborat. Bu sharoitlarning barchasiga alohida to‘xtalamiz. Kichik maktab yoshida insonning maqsadli yo‘nalishi — ta‘lim va tarbiyasi amalga oshiriladi. Xuddi shu yosh psixik jarayonlarning ixtiyoriyligi, harakatning ichki rejasi, faol aqliy faoliyatga ehtiyoj, o‘quv ko‘nikma va malakalarini egallash uchun juda qulay yoki sezitiv yosh hisoblanadi. Boshqacha aytganda, kichik maktab yoshining oxiriga kelib bola o‘qiy olishi va o‘qishni istashi kerak. Ta‘limning keyingi bosqichlarida vujudga keladigan barcha muammolar (o‘zlashtira olmaslik, maktabga borishni istamaslik) yoki bolaning o‘qiy olmasligiga, o‘qishga qiziqmasligiga bog‘liq bo‘ladi. Boshlang‘ich sinflarning oxirida u yoki predmetga qiziqish borliqqa, bilish jarayonlariga faol munosabatini belgilaydi. Faqat bir predmetga chuqur qiziqish ham o‘quvchilarning umumiy rivojlanishiga turtki bo‘ladi. Agar boshlang‘ich sinflarda o‘qishga qiziqish shakllantirilmagan bo‘lsa, undan keyingi yosh davrlarida bu juda qiyin bo‘ladi, ikkinchidan yetarli darajada shakllantirilmagan o‘quv faoliyati o‘smirlik davrida yangi tuzilmalarning paydo bo‘lishiga to‘siq bo‘ladi. Maxsus o‘tkazilgan tadqiqotlardan ma‘lum bo‘lishicha, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida yorqin individual farqlarni ko‘rish mumkin. Bu ular o‘quv faoliyatida ko‘zga tashlanadi. O‘quv

faoliyatida boshlang'ich sinf o'quvchilarining umumiy va maxsus qobiliyatlari birinchi o'rinda turadi. Tajriba o'tkazilgan bolalarning 80 %ida qandaydir muvaffaqiyatga erishilgan. Shunday qilib, maxsus qobiliyatlarni o'quvchilar individual farqlarining asosi sifatida qarab, o'quv-tarbiya ishlarida ulami hisobga olish zarur. O'quvchilarning shaxsiy va psixik rivojlanishida umumiy maxsus qobiliyatlar muhim omil hisoblanadi. O'quvchi qiziqishlari va qobiliyatlarini anglashi, ularning qanchalik rivojlanganligidan qat'iy nazar umuman shaxsning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, maktabdagi amaliy ish uchun psixolog o'rgangan nazariy bilimlar yetmay qoladi. Maktabga kelgach, psixologlar ko'pincha amaliyotning ular oldiga qo'ygan muammolaridan dovdirab qoladilar. Shunday ahvolga tushib qolmasligi uchun psixolog avvalo maktabga nima maqsadda borayotganligini aniqlashtirib olishi kerak.

Psixologik xizmatning umumiy maqsadlaridan kelib chiqib, psixolog umumiy o'rta ta'lim maktabida quyidagi vazifalarni bajarishi talab etiladi:

1. Bolalarning har bir yosh bosqichida shaxs sifatida va intellektual jihatdan to'laqonli rivojlanishini ta'minlash, ularda o'z-o'zini tarbiyalash va rivojlantirish qobiliyatini shakllantirish.

2. Har bir bolaga individual yondashuvni va uning psixologik-pedagogik o'rganilishini ta'minlash.

3. Bolaning intellektual jihatdan va shaxs sifatida rivojlanish jarayonida yuz berishi mumkin bo'lgan chetga chiqishlarni profilaktika qilish.

Shunday qilib, psixolog maktabga avvalo bolalar uchun keladi. Lekin bu psixolog o'qituvchilar bilan ishlamaydi, degani emas. Psixolog maktabda yengib o'tishi kerak bo'lgan birinchi to'siq — bu maktabning pedagogik jamoasiga qo'shila olishdir. Bordini, psixolog bu murakkab organizmga qo'shib keta olmasa, o'z ishida muvaffaqiyatga erishishi juda qiyin kechadi.

Xulosa qilib aytilganda maktab psixologi — bu o'qituvchilar bilan chiqisha oladigan, pedagogik jamoa tomonidan tan olingan, ota-onalar va o'quvchilar orasida kasbiy obro'ga ega bo'lgan psixolog amaliyotchidir. Unga maktab hayoti yaqin va tushunarli, u ko'pgina psixologik-pedagogik jamoalar bilan shug'ullanishga, psixodiagnostik va psixokorreksion ish usullarini egallashga tayyor. Boshqacha aytganda, maktab psixologi bu har tomonlama etuk va bilimli inson

REFERENCES:

1. Boymurodov, N. (2008). Amaliy psixologiya. Yangi asr avlodi.
2. Davletshin, M. (2002). Umumiy psixologiya. TDPU.
3. Suyarov, A. (2017). The present condition of tourism in Samarkand, the results of research survey from tourists in region. SCOPE Acad. HOUSE BM Publ. 103, 41–46.
4. Samarova Shoxista Rabidjanovna, Rakhmonova Muqaddas Qahramanovna,

Mirzarahimova Gulnora, Ikromovna, Maratov Temur Gayrat ugli, Kamilov Bobir Sultanovich. (2020). Psychological aspects of developing creative personality and the concept of reduction of creativity to intellect. JCR. 7(17): 498-505. doi: 10.31838/jcr.07.17.69

5. Jabbor Usarov. (2019, June). Using Teaching Methods for Development Pupil Competencies. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 15(1), 272- 274.

6. Jabbor Eshbekovich Usarov. (2017). Formation Competence at Pupils as the Factor of Increase of Education's Efficiency. Theoretical & Applied Science, 53(9), 79-82.